

KRÓNIKA

RÁKÓCZY ROZÁLIA

A HADTÖRTÉNETI MÚZEUM ÉLETÉBŐL

4 Varsói Szerződés tagországai hadtörténeti múzeumparancsnokainak konferenciája

A Varsói Szerződés tagországaiban működő hadtörténeti múzeumok parancsnokai 1976. október 26—29. között az Országos Hadtörténeti Múzeumban tartották első konferenciájukat, amelynek napirendjén az internacionalista nevelés, a tudományos és közművelődési munka múzeumokat érintő része szerepelt.

Liptai Ervin ezredes, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka üdvözlő szavai után Bán Károly ezredes politikai főcsoportfőnök-helyettes nyitotta meg a konferenciát. A vitaindító referátumot Hetés Tibor alezredes, az Országos Hadtörténeti Múzeum parancsnoka tartotta. Előljáróban rövid történelmi visszajelentést adott az alig száz esztendő magyar hadtörténetírásról, s a még ennél is fiatalabb hadtörténeti muzeológiáról, a felszabadulásig eltelt idő politikájának befolyásáról a múzeumi munka kérdéseire. A felszabadulással jelentkező társadalmi változás új alapokra helyezte a hadtörténeti muzeológiával, hadtörténeti kiállításokkal kapcsolatos tudományos munkát is. Az eltelt 30 év alatt — bár a fejlődés nem volt egyenletes — figyelemreméltó eredmények születtek. Tudományos kutatómunkánknál, kiállításaink rendezésénél előtérbe kerültek a történelem valódi problémái. Több mint negyedszázados munkánk egészében az osztályszempont és az internacionalista szemléletmód megerősödését, a nacionalista nézetek visszaszorítását eredményezte, és megerősítette a szocializmus melletti elkötelezettséget — hangsúlyozta Hetés Tibor alezredes.

A Hadtörténeti Múzeum is magáévá teszi az új- és legújabbkori történeti muzeológia fejlesztése érdekében kiadott „Irányelvek”-et, amelyek magukba foglalják a mi célkitűzéseinket is. „A gyűj-

teményeknek a szocialista nemzetköziség és a szocialista hazafiság egységét kell tükrözniük; ennek megfelelően kell foglalkozni a magyar és nemzetiségi dolgozók közös antifeudális, antikapitalista harci hagyományaival, a magyar és a nemzetközi munkásmozgalom kapcsolataival, az antifasiszta harc internacionalista emlékeivel, azokkal a magyarokkal, akik más országokban küzdöttek a nemzetközi reakcióval szemben... Nagy gondot kell fordítani arra, hogy a hazánkat felszabadító szovjet hadsereg muzeális emlékeit összegyűjtsük... Fokozott gondot kell fordítani... a hazánk és a többi szocialista ország kapcsolatainak erősödését tanúsító dokumentumok gyűjtésére.”

Mind gyűjteménygyarapítási, mind tudományos feltáró, mind kiállítási feladataink kijelölésénél figyelembe vesszük internacionalista kötelezettségünket, ezt tükrözi középtávú tervünk is, amelyben pl. a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 60., felszabadulásunk 35. évfordulójának megünneplése szerepel. Ehhez a munkához tartozik a Munkásmozgalmi Múzeummal közösen rendezett és a konferencia során megnyitott „Magyar internacionalisták a spanyol polgárháborúban” c. időszaki, s a szintén ebből a témakörből rendezett önálló vándorkiállítás, amelynek megnyitására e konferencia keretében kerül sor.

A múzeumparancsnok referátumában konkrét együttműködési javaslatokat terjesztett a konferencián részt vevő múzeumparancsnokok elé, amelyek megvalósítása révén a két- és többoldalú együttműködés elmélyíthető.

A kutatási eredmények jelentős része múzeumi publikációkban jelenik meg, amelyekhez csak kiadványcsere útján

juthatnak az érdekeltek, ezért a múzeumok könyvtárai közötti kiadványcserét is rendszeresebbé kell tenni. Emellett jó szolgálatot tehetne, ha a múzeumok közös szerkesztésű információs lapot jelentetnének meg. Ugyancsak szükséges lenne rendszeressé, szervezetté és módszeressé tenni a múzeumi anyagok cseréjét, ez legfőképpen a modern anyagokra vonatkozik. Aktuális kiállításaink szavahihetőségének rovására megy, ha nem a megfelelő felszerelést, technikát mutatjuk be.

Közös kiállítások rendezése, vagy egymás muzeális anyagának, egy-egy kor szaknak vándorkiállítás formájában való bemutatása közelebb hozná az adott ország népét, történelmét.

Biztosítani kellene tudományos és technikai (pl. textil-, fegyverrestaurátor) dolgozók cserealapon történő tanulmányútját, amely módot nyújtana az adott múzeum anyagának, feldolgozási módszereinek megismerésére, saját — első sorban fotódokumentációs és könyvészeti — anyaguk kiegészítésére.

Hetés Tibor alezredes referátumának végén felvetette, amennyiben a résztvevők hasznosnak ítélik az ilyen jellegű együttműködési konferenciát, közösen javasolják ismétlődő megtartását.

A konferencia résztvevői a referátum elhangzása után részt vettek egy gimnáziumi osztály „Internacionalizmus” címmel tartott osztályfőnöki óráján az „Együtt fegyverbarátainkkal” kiállítás termében, majd megtekintették a Múzeum kiállításait. Este részt vettek a „Magyar internacionalisták a spanyol nép szabadságharcában” c. kiállítás ünnepélyes, hangversennyel egybekötött megnyitóján.

A konferencia másnapján hangzottak el a küldöttek hozzászólásai. Valamennyien szóltak múzeumok történeti fejlődéséről, kiállításairól, gyűjteményi anyagokról és intézményük szervezeti felépítéséről. A konferencia résztvevői

egybehangzóan megállapították, hogy bár sok tekintetben eltérnek egymástól az egyes intézmények, céljuk és szándékuk egy és ugyanaz: valóságához hűen bemutatni országuk hadtörténelmén keresztül a politikai küzdelmeket, haladó és internacionalista hagyományaikat, saját népük és a körülöttük élő népek évszázados, közös szabadságküzdelmét, s jelenlegi fegyverbarátságukat.

Ezt az internacionalista szemléletet tükrözi, hogy a Szovjetunió Központi Hadseregmúzeuma a Vörös Hadsereg születését, harcait bemutató állandó kiállításával mellett évente rendez bemutatót a baráti hadseregek életéről; az NDK Hadseregmúzeumában a német demokratikus hadsereg bemutatása a fegyverbarátok hadseregének ismertetésével egy seregben történik. A bukaresti múzeum kiállításai a közös, pozitív történeti hagyományokat mutatják be, párhuzamosan a román nemzet történelmével. A lengyel küldött hozzászólásában konkrét választ adott a múzeumi anyagok cseréjével kapcsolatban és a Varsói Szerződés 25. évfordulója alkalmából közös kiállítás megrendezését javasolta. A prágai Hadtörténeti Múzeum parancsnoka ismertette a Csehszlovák Néphadsereg jelenlegi ruházati és felszerelési anyagának cseréjével kapcsolatos lehetőségeket; a baráti múzeumok, élve ezekkel a lehetőségekkel, kölcsönösen kiegészíthetnék gyűjteményeiket.

A résztvevők valamennyien egyetértettek az együttműködés fejlesztésével, támogatták a konkrét javaslatokat és a konferencia újbóli megrendezését.

A tanácskozás — a küldöttek egybehangzó véleménye szerint — elérte célját. Lehetőséget nyújtott a tagországok képviselőinek a véleménycserére, konkrétan megfogalmazta a további együttműködés lehetséges formáit, és a személyes találkozás révén elmélyítette a baráti kapcsolatokat.

Emlékkiállítás a spanyol polgárháború 40. évfordulóján

A 20. század Európájának egyik legelmaradottabb országában, Spanyolországban, a már korábban megindult társadalmi megmozdulások hatására, közel 30 évi uralkodás után, 1931-ben megfosztják trónjától XIII. Alfonz királyt és kikiáltják a köztársaságot. 1936-ban, a köztársaságellenes erők ellenforradalmi lázadása nyomán, kitört a polgárháború,

amelybe bekapcsolódnak a világ haladó gondolkodású embereinek legjobbjai, köztük magyarok is. A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum és az Országos Hadtörténeti Múzeum közös kiállítása — melynek felállításában és anyaggyűjtésében segítséget nyújtott a Hazafias Népfront és a Partizánszövetség is — a

spanyol polgárháború magyar résztvevőinek kíván emléket állítani.

Az időszaki kiállítás a Budavári Palotában, a Munkásmozgalmi Múzeum épületében kapott helyet.

A kiállítás előterébe érve az első pillantás egy hatalmas táblára esik. A táblán a polgárháború magyar résztvevőinek felsorolása, alatta felirat: „Az emberi szabadság eszméje vezérelt minket ide...” A tábla mellett hatalmas fényképek, békés spanyolországi városképek, Greco és Cervantes Spanyolországa, a műemlékek és turisták világa. És mégis, a látogató azonnal megérzi a politikai mozgalmak, harcok légtörését, amely a képek után kiállított plakátokból árad.

A látogató — az első, élményt adó benyomások után — elindul, hogy felfrissítse, kiegészítse ismereteit, és ezt maradóktalanul meg is kapja. A magyarázat rövid, tömör, a kép világos: XIII. Alfonz és udvara, főpapok pompában, nyomortanya és lakója az egymás alá helyezett képeken; statisztikai adatok arról, hogy a mezőgazdasági területek több mint fele a lakosság egy százalékát kitevő nagybirtokosságé, velük szemben teljesen földnélküli a parasztság 30 százaléka. Az ipar a nemzeti jövedelem igen kis hányadát adja.

Tájékoztatót kapunk a spanyol polgárháború közvetlen előzményeiről is. Az 1931-ben polgári demokratikus forradalomból született fiatal köztársaság több reformot hajtott végre, de nem tudta megoldani a polgári demokratikus átalakulás fő kérdéseit. A klérus messze menő támogatásával létrehozott, köztársaságellenes Falange már két évvel később, 1933-ban többséget szerzett a választásokon, és az ezután uralomra jutott konzervatív kormány lerombolta a demokratikus vívmányokat. A tömegek válasza az antifasiszta népfront létrejötte, amely az 1936-os választáson fölényes győzelmet aratott. A reakciós erők azonnal szervezkedésbe kezdtek: 1936. július 17—18-án köztársaságellenes lázadás tört ki Spanyol-Marokkóban a Kanári-szigeteken és a Baleárokon, ugyanekkor megmozdultak Spanyolországban a fasiszta Falange szervezetei is. A fiatal köztársaság minden erejét mozgósította a lázadók elleni harcra. Ekkor hangzottak el Dolores Ibarruri gyűjtő hatású beszédei, amelyek harcra mozgósítottak, mert „jobb állva meghalni, mint térdre állva élni”. Az ő szenvedélyes hangú beszédei nyomán vált a köztársasági harcok jelzavává: „El fascismo no pasaran!”. A sok-sok korabeli fénykép mellett ma-

gyarázó szöveg és térkép segíti az 1936-os őszi helyzet áttekintését.

Németország és Olaszország — Anglia és Franciaország mellett szintén tagjai a „benemavatók” bizottságnak — gátlástalanul szállítottak hadianyagot a fasiszta lázadóknak. A spanyol égen megjelent a német Condor Légió és megkezdték tevékenységüket Mussolini légierijének válogatott tagjai, az olasz „sasok”. A „fasiszták Spanyolországot katonai gyakorlóternek tekintették: különös súlyt helyeztek a pszichológiai hadviselésre. Azt akarták elérni..., hogy megfélemlítsék, pánikba hajszolják a lakosságot” — írja erről Jász Dezső visszaemlékezéseiben.

A tablósort egy csodálatosan szép, drámai erejű plakát-fotó zárja: katalán papucsba bújtatott törékeny női láb lép könnyedén a horogkeresztre, amely ettől a légiés, és mégis határozott lépéstől darabokra törik. (A Katalóniából származó plakát eredetije a Munkásmozgalmi Múzeum birtokában van, a nagyítást a plakát hangsúlyozottsága indokolja.)

És korabeli fotódokumentumok mindegyike; a kiállítást két teremre osztó jelképes barikádfalon is. Befelé haladva a nemzetközi összefogás szimbólumait látjuk. Események, politikai megmozdulások képeit, a hősi harc epizódjait, és a Köztársaság küzdelmét támogató művészek, tudósok, politikusok portréit, a nemzetközi brigádok szervezőit és parancsnokait.

A barikád másik oldalán azoknak a magyar önkénteseknek portréi, akiknek képei múzeumi gyűjteményekben megtalálhatók.

A kiállítás második része a harcok kezdetét és kiteljesedését mutatja be. „Egész Spanyolország felett felhőtlen az ég” — hangzott a fasiszták harci jele, s még nem sejtették, hogy milyen hatalmas erők mozdulnak meg ellenük. Erről a világméretű megmozdulásról számolnak be a kiállítás statisztikai adatai: a nemzetközi brigádokban 43 ezer ember — 54 nemzet fia — harcolt, köztük 1200 magyar.

Magyarországról csak kevesen tudtak eljutni a spanyol frontra. Legnagyobb létszámban Franciaországból érkeztek magyarok — 33% —, de jöttek Németországból, a Szovjetunióból, Dél-Amerikából, Palesztinából is.

A magyarok kezdetben a XI. nemzetközi brigád Edgar André zászlóaljához tartoztak, majd a különböző alakulatoknál harcoló magyarokat önálló alakulattá szervezték s Rákosi század néven har-

coltak tovább. Harcaikról magyar nyelvű lapok adtak hírt, pl. a kiállított „Az Antifasiszta”, a „Magyar Nyelvű Antifasiszták Közlönye”, vagy a magyar és spanyol nyelven megjelenő „Előre” (Adelante—Organo del Batallon Rákosi).

A tárgyak fontos részei egy történeti kiállításnak, s itt bőven találkozhattunk velük: belga 1900 M 7,65-ös Browninggal, csehszlovák gyártmányú 1927 M, ugyancsak 7,65-ös Zbrojovka öntöltő pisztollyal, az önkéntesek által viselt sapkákkal, a nemzetközi brigádok tisztí egyenruhájának rekonstrukciójával. Értékesek a korabeli hírlapok (Salud, a csehszlovák internacionalisták lapja — Venceremos, a lengyel elvtársak híradója — Pasaremos, a XI. brigád újságja, melynek egy november 7-i különszámát láthatjuk, címlapján: „20 Jahren Frieden und Solidarität” felirattal), a harcok idejéből származó igazolványok (Gergely Imre nemzetközi újságírói igazolványa, spanyol szakszervezeti tagsági könyve), s a legértékesebbek egyike, párttagsági igazolvány: Ladislaus Gyáros, militare, Partido Comunista de España 1938.

Madrid védelméért már 1936 novemberében megkezdődtek a harcok. A „No pasaran” valósággá vált, a főváros a polgárháború utolsó napjáig nem került a fasiszták kezére. Madrid védelmében a magyarok Zalka Máté parancsnoksága alatt három hónapon át harcoltak — tájékoztat a következő tárlórész felirata. Mint már az előzőekben, itt is fényképek sokasága mutatja a hősi küzdelmet. Korabeli tárgyak, dokumentumok beszélnek a múltrol: Gyurkovics István, Peresztegi Juan és mások katonakönyve, Baranyai Károly hangszere, 1930 M magyar tárcsás tábori telefon, tűzérési szögtávcső. A harcok nemzetközi visszhangjáról számolnak be a röplapok, hírlapok, a világ minden táján megjelent könyvek. „Az a lövészárók, amely Spanyolországban a valenciai és burgosi kormány csapatait elválasztja egymástól, egyenes folytatása annak a vonalnak, amely Európa többi részén választja el egymástól a demokratikus és diktatúrás országokat... a spanyol polgárháború az európai nemzetközi politikának Spanyolország területén fegyveres eszközökkel való folytatása... A spanyol harctereken ma valójában a nemzetközi demokrácia és a nemzetközi reakció erői küzdenek” — írja Madzsar József Spanyolország múltja és jelene c. itt kiállított könyvében, mely 1937-ben, W. Thompson név alatt jelent meg Budapesten.

Nemzetközi a részvétel a harcban, nemzetközi a fegyverarzenál is, amelyet

a kiállítás bemutat. Angol 1903 M 7,7-es Lee-Enfield ismétlőpuska, mexikói gyártmányú 1912 M 7 mm-es Mauser ismétlőpuska, német 1935/I M 9 mm-es Bergmann géppisztoly, spanyol 9 mm-es Star öntöltő pisztoly, olasz 11 mm-es hatlövetű Glisenti forgópisztoly sorakozik egymás mellett a tárlóban.

Továbbhaladva térkép-vázlat tájékoztat a jaramai harcokról, a legendássá vált hadszíntérről, Guadalajaráról, ahol a közel 50 ezer főnyi olasz intervenció csapata megsemmisítő vereséget szenvedtek. Fényképek tanúsítják a magyar internacionalisták helytállását; ezek a képek Jász Dezső, Gál János, Zalka Máté tevékenységén kívül sok-sok névtelen hős dicsőségét hirdetik.

Csak meghatottsággal szemlélhetjük a harcosok különálati tárgyait: Szántó Rezső kulacsát, Sziklai Sándor levéltárcáját, Basch Endre poncsóját.

A kiállítási vitrin következő része számunkra különösen tragikus helyszínt és időpontot idéz: Huesca, 1937. június 12.

A háttérben Huesca rommá lőtt városképe. Alatta Zalka Mátét látjuk a parancsnoki kocsinál, mielőtt tragikus útjára indult volna. Egy kép a temetésről, és Zalka sírja a valenciai temető falában. S egy ma már nem létező intézet — gyermekotthon — homlokzatán a felirat: General Luckacs — Brigades Internacionales. A tárlóban Zalka-relikviák: Spanyolországban viselt ruhája, borotvakészlete, utolsó levele Budapestre, s távirata unokahúgához: „Egészséges vagyok, leveletem várd!” Az Előre c. lap, címlapján, a hadijelentések között gyászkeretes kép „Heroes caidos — el general Lukács”.

A fasiszták megsegítésére önzönlik az olasz és német hadianyag, a köztársasági hadsereg egyre nagyobb nyomás nehezedik. A fasisztáknak az elfoglalt területeken végrehajtott rémtetteire nincs szó — beszélnek a tárló képei.

„Spanyolország megszabadítása a fasiszta reakciók elnyomásától nem a spanyolok magánügye, hanem az egész emberiség ügye” — írta Sztálin Jose Diaznak, a Spanyol Kommunista Párt főtitkárának, az SZKP KB nevében. A szovjet nép segítsége valóban folyamatosan érkezett a háború kezdetétől az utolsó percekig. Erről tanúskodnak a dokumentumok, a tárlóban levő fegyverek: 1928 M 2,62-es DP golyószóró, gránát a 120 mm-es aknavetőhöz, 1891 M 7,62-es Mossin-Nagant ismétlőpuska, 1933 M repeszkezigránát, 1933 M 7,62-es Tokarev öntöltő pisztoly.

A Szovjetunió az anyagi segítség mellett felbecsülhetetlen értékű erkölcsi segítséget is nyújtott a faszizmus ellen küzdő Spanyolországoknak. Kiadványok százaiban emelt szót a köztársaság iga-za mellett. Tudósítók, írók járták a had-színtereket, köztük Ilja Ehrenburg. „A harc nyomasztó, furcsa léghőrt teremt. Sohasem hittem volna, hogy ennyi hős van a világon” — írja spanyolországi tudósításában.

A két éve tartó polgárháborúban meggyengült köztársaság utolsó nagyszabású hadművelete az ebrói offenzíva, 1938. július 25. és november 15. között. A magyar zászlóalj a XIII. Dombrowski nemzetközi brigád keretében harcol, Szalvai Mihály parancsnoksága alatt. A XI. nemzetközi brigád parancsnoka Münnich Ferenc. Többek között róluk láthatunk fényképet a tárlóban, a hadműveletet ismertető térképvázlat és több korabeli dokumentum mellett.

Megrázó fényképek 1938 októberéből, a nemzetközi brigádok utolsó, barcelonai felvonulásáról, a brigádok tagjait búcsúztató Dolores Ibarruriról. A brigádtagok számára kiállított emléklapok, leszerelési okmányok teszik teljessé a képet. Így búcsúzik a Pasaremos, a XI. nemzetközi brigád lapja: „Nº 41. Schluss und Abschiedsnummer, October 1938. Unser Kampf ist nicht zu Ende.”

A nemzetközi önkéntesek 1938 októberében még biztosították a köztársasági hadsereg és a menekülő lakosság útját a francia határ felé a 3000 ezres létszámú marokkói, idegenlégiós, intervenció fasiszta csapatok bosszúja elől.

A fegyveres harc lezárult, az internacionalistákat franciaországi internálótáborok „tárt kapui” várták. A vernet-i és más táborokból kiszabadult magyar internacionalisták azonban tovább folytatták küzdelmüket a faszizmus ellen.

A kiállítás magával ragadó, különös atmoszférát teremt. Mintha hatalmas, régi albumban lapozgatnánk. Nem szükséges a feliratokat olvasni a tárlóban levő tárgyak mellett, itt szemlélni és gondolkodni kell. Tanulságosak a vendégek könyv öregek, reszkető kezektől származó sorai: lássák a fiatalok ezt a kiállítást minél nagyobb számban és minél többször — ami Spanyolországban történt 1939-ben, ne ismétlődhessék meg soha. Ezt a kiállítást nem elég csak egyszer látni.

Eppen ezért, nehéz helyzetben van a krónikaíró, amikor hiányosságokról beszél. Valamiképpen fel kellett volna tün-

netni „Az emberi szabadság eszméje vezérelt minket ide...” idézet mellett, hogy ez a magyar milicisták válasza a Márciusi Front felhívására, illetve annak egy — igen szép gondolatot kifejező — mondata, amely „A köztársasági Spanyolországban harcoló magyar önkéntesek” aláírással jelent meg a párizsi Szabad Szóban 1938. július 2-án.

Az első részben, a harcokat ismertető térkép mellett, Dolores Ibarruri és Garcia Lorca fényképét elnyomja a majdnem teljes tablót betöltő térkép, a harcok jelszavává lett „No pasaran” belevész a magyarázó szöveg egyhangú befűtengerebé. Mindezt felülmúlja a burgosi főhadiszállásról győzelmes mosollyal távozó Franco igen jól sikerült fotója. A bari-kádfal belső oldalán a múzeumi gyűjteményben található internacionalista arcképcsarnok miatt sok a panaszos bejegyzés a vendégek könyvben azoktól, vagy azokról, akik kimaradtak. A felirat rossz elhelyezése miatt mindenki figyelmét elkerülte a hangsúlyozott „akikről a múzeumi gyűjteményben fénykép van” kitétel. Reméljük viszont, hogy a fényképgyűjtemény teljesebbé válik, ha az érintettek felkeresik a múzeumot.

A belső teremben a „végtelemné” tett vitrineknek éppen ezt a hatását rontja le a damilra felfüggesztett dokumentumok sokasága. Az újságok takarják a háttér képeit, feliratait.

Az összképet rontja, a teret szűkíti a belső rész közepére állított 1936 M. 45 mm-es páncéltörő ágyú. Ha csak a három alacsony tárló marad, amelyben korabeli dokumentumok, nyomtatványok, hírlapok, bélyegek nyertek elhelyezést, nagyobb hangsúlyt kapott volna a terem végső lezárása, Picasso híres Guernica-jának fényképe.

Ide kívánczok válasz a vendégek könyv egyik bejegyzésére: a teremben szabadon álló fegyverek, bombák nem mind-egyike szerepelt a spanyol polgárháborúban, de sajnos, az azt követő nagy világhégésben igen. A kiállítást lezáró Picasso-kép a második világháborúban szóhoz jutott fegyverekkel *együtt* mutatja a faszizmus országokat és népeket pusztító útját, intón mutat Lidice és Oradour hamvaira, és mondatja a kiállítást látogató veteránokkal, fiatalokkal egy emberként: soha többé!

A kiállítás forgatókönyvének írója Jalsovszky Katalin, dr. Vajda Pálné és Halápi László alezredes, művészeti tervezője Molnár Szilárd volt.

Vándorkiállítás a magyar internacionalisták polgárháborús részvételéről

Az Országos Hadtörténeti Múzeum — közművelődési feladatainak megfelelően — újabb vándorkiállítást indított útjára, amelynek hangversennyel egybekötött ünnepélyes megnyitója 1976. október 26-án volt a múzeum dísztermében, a Spanyolországban harcolt egykori internacionalisták, veteránok és a nemzetközi múzeumparancsnoki konferencia résztvevőinek jelenlétében.

A kiállítást — Hetés Tibor alezredes, múzeumparancsnok bevezető szavai után — Gyáros László elvtárs, a köztársasági Spanyolországért folytatott küzdelem résztvevője nyitotta meg, köszöntve a jelenlevőket, s meghatottan emlékezve vissza a körünkből már hiányzó bajtársakra.

A vándorkiállítás céljait kitűnően szolgáló, könnyen szerelhető, variálható tablónon több mint 250 fénykép sorakozik, lényegre törő, rövid magyarázó szöveg kíséretében mutatva a Köztársaság harcait. A tematikus bemutatás igénye mellett a kiállítás rendezői — szakítva a hagyományos, klasszikusnak nevezhető fekete-fehér fénykép-felsorakoztatással — új módszerrel dolgoztak. Az ún. baritált eljárással készült sárga, piros és kék alapszínű fényképek az egymással szemben álló, illetve egymást támogató erőket kívánták szemléletesebbé tenni. Sárga színűek a Köztársaság harcait bemutató fényképek, piros alapszínű kaptak a nemzetközi demokratikus erők megmozdulását, az Internacionálé tevékenységét tükröző képek, míg az ellenforradalmi erőket kék alaptónusú felvételeken láthatjuk. Színes fotókópiák

mutatják a korabeli egyenruhákat és — az eredetiben nem kитеhető — zászlókat, plakátokat. A kiállítás rendkívül mozgalmas lenne, ezt kívánták ellensúlyozni a fekete márvány-utánzatú alappal. Így — a fegyvereket eredetiben bemutató vitrinekkel meg-megszakított tablósor — monumentális emlékmű hatását kelti.

A vándorkiállítás forgatókönyvírója és rendezője Halápi László alezredes, tervezője Csicsely János belsőépítész.

A megnyitón láthattunk egy igen értékes, eredeti darabot: a spanyolországi 11. nemzetközi brigád zászlaját, amely természetesen nem kísérheti vándorútján a kiállítást. Az ereklyét Ausztria Kommunista Pártjának Központi Bizottsága küldte a Hadtörténeti Múzeum és a Munkásmozgalmi Múzeum közös időszaki kiállítására, s ezen a megnyitón ismét kiállítottuk.

A vándorkiállítás útra bocsátása alkalmából mondta Hetés Tibor alezredes múzeumparancsnok: „Ez év tavaszán ugyanezen a helyen nyitottuk meg a II. Rákóczi Ferenc születésének tiszteletére rendezett vándorkiállításunkat. Azzal bocsátottuk útnak, hogy országszerte hirdesse nemzeti történelmünk kiemelkedő személyiségének és az általa vezetett szabadságharcnak emlékét... Úgy érezzük, Múzeumunk kollektívája nem dolgozott hiába. Bízunk abban, hogy a most megnyitásra kerülő kiállítás ugyancsak elnyeri a közönség tetszését és országszerte emlékeztetni fog internacionalista hagyományaink legszebb mozzanatára.”